Recenzijos

MOTIEJAUS VALANČIAUS RANKRAŠTINIO PAVELDO LIKIMO PERIPETIJOS

VAIDA JANKAUSKAITĖ

Vilniaus universiteto Knygotyros ir dokumentotyros institutas
Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius, Lietuva
El. paštas: vaida.jankauskaite.2@kf.stud.vu.lt

2011-aisiais minime 210-ąsias Motiejaus Valančiaus (1801–1875) gimimo metines. Šio žymaus XIX a. lietuvių vyskupo, rašytojo, knygų rengėjo ir leidėjo rankraštinis ir spausdintinis paveldas yra Lietuvos humanitarų dėmesio centre. Mįslingą M. Valančiaus atsiminimų ir užrašų rankraščių (*Rozmaite wiadomości zebrane przez księdza Macieja Wołonczewskiego, Rozmaite wiadomości zebrane, Rozmaite wiadomości, Pamiętnik domowy, Wiadomość o czynnościach pasterskich biskupa Macieja Wołonczewskiego*) likimo (dingimo ir atsiradimo) istoriją XX a. pradžioje liudija to meto visuomenės veikėjų straipsniai lietuviškoje ir lenkiškoje periodikoje, korespondencija. 2009 metais Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas pagal Lietuvos mokslo tarybos finansuojamą Nacionalinę lituanistikos plėtros 2009–2015 metų programą išleido šių istorinių šaltinių bei jų mokslinio tyrimo publikaciją[1].

Publikacija pasirodė kaip serijos *Lietuvių tekstologijos studijos* knyga. Šios instituto 2007 m. pradėtos leisti serijos pirmoji knyga [4] buvo skirta Kristijono Donelaičio rankraščių bei jų leidimų tekstologiniams tyrimams ir naujų publikavimo principų formavimui. Antroji knyga (2009 m.) ir yra aptariama publikacija *Motiejaus Valančiaus užrašų ir atsiminimų rankraščiai Lietuvių mokslo draugijoje* [8]. Ji parengta humanitarinių mokslų daktaro Miko Vaicekausko, minėtos serijos vyriausiojo redaktoriaus bei Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Tekstologijos skyriaus vadovo. Serijos redakcinės kolegijos narės (Ilona Čiužauskaitė, Loreta Jakonytė, Jurgita Ūsaitytė) yra

[1] VAICEKAUSKAS, Mikas. *Motiejaus Valančiaus užrašų ir atsiminimų rankraščiai Lietuvių mokslo draugijoje*: 1911–1914 metų istorija: studija ir publikacija su Vytauto Vanago pratarme. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2009. 170 p. Lietuvių tekstologijos studijos = Lithuanian studies in textual scholarship. ISSN 1822-9565. ISBN 978-609-425-016-3.

institute dirbančios humanitarinių mokslų daktarės. M. Vaicekauskas ir I. Čiužauskaitė dirba Tekstologijos skyriuje, vieninteliame Lietuvoje tekstologijos centre, tiriančiame teorines, praktines ir istoriografines tekstologijos problemas bei rengiančiame lietuvių raštijos palikimo mokslines publikacijas, vadovaujantis autentiškumo, atribucijos, tikslaus teksto nustatymo ir mokslinio publikavimo principais [5].

Aptariamą leidinį sudaro Vytauto Vanago pratarmė, M. Vaicekausko (autoriaus) pratarmė, jo parašyta studija „Motiejaus Valančiaus užrašų ir atsiminimų rankraščiai Lietuvių mokslo draugijoje: 1911–1914 metų istorija“, priedas „Motiejaus Valančiaus užrašų ir atsiminimų rankraščių paieška ir istoriją liudijantys dokumentai, laiškai ir spaudos publikacijos“, literatūros sąrašas, iliustracijų sąrašas, angliška santrauka ir asmenvardžių rodyklė.

Leidinio pirmosios pratarmės autorius, humanitarinių mokslų habilituotas daktaras, filologas V. Vanagas daugiau nei pusę amžiaus dirba instituto Tekstologijos skyriuje [5]. Svarbu pažymėti, kad šis mokslininkas, apdovanotas 2010 metų Lietuvos mokslo premija humanitarinių mokslų srityje, yra vienas iš M. Valančiaus Raštų rengėjų 1972 m. [10] ir 2001–2006 m. [12]. Aptariamo leidinio pratarmėje V. Vanagas glaustai apibūdina M. Valančiaus kaip lietuvių dvasinės kultūros ugdytojo veiklos ištirtumą ir nagrinėjamo leidinio svarbą. Jis taip pat iškelia ateities uždavinius tekstologams: „susisteminti skelbtą ir rankraštinį M. Valančiaus palikimą ir parengti visų jo Raštų leidimą, <...> tirti veikalų, tekstų istoriją, jų genezę, recepciją, poveikį, šaltinių (autografų, spaudinių) istoriją ir jų būklę“ [8, 7]. Kaip šių uždavinių sprendimo pavyzdį pratarmės autorius nurodo publikuojamą M. Vaicekausko studiją, kurią apibūdina kaip visapusiškai ir detaliai atkuriančią rankraščių istoriją pagal spaudos ir archyvų šaltinius [8, 8]. Anot V. Vanago, ši studija yra vertingas dokumentų ir faktografijos šaltinis tolesniems M. Valančiaus tyrimams [8, 8].

Studijos autoriaus M. Vaicekausko pratarmėje išsamiai apibūdinamas ir nagrinėjamas įžymiojo vyskupo rašytinis mokslo, religijos, kultūros, politikos ir visuomeninio pobūdžio paveldas. Pabrėžiama minėtųjų lenkiškai (su lotyniškais intarpais) rašytų užrašų ir atsiminimų rankraščių reikšmė Lietuvos istorijai, kultūrai ir literatūrai. M. Vaicekauskas iškelia tyrimo tikslą – rekonstruoti vyskupo rankraščių istoriją, siekiant archyvinio, dalykinio ir bibliografinio išsamumo studijoje, priede ir jų komentaruose.

M. Vaicekauskas pradėjo rašyti vyskupo rankraščių likimo istoriją 2003 m. tirdamas Lietuvių mokslo draugijos archyvą, saugomą instituto bibliotekoje [8, 13]. Jam pavyko rasti anksčiau nežinotos medžiagos, keičiančios ligtolinius M. Valančiaus rankraščių likimo tyrimus. M. Vaicekauskas tyrimų išvadas apibendrino Lietuvių mokslo draugijos įkūrimo šimtmečiui skirtose konferencijose 2007 m. [8, 14], vėliau rekonstruotą rankraščių istorijos tyrimą papildė ir paskelbė atskira studija. Joje M. Vaicekauskas teigia, kad ankstesni istorikų Juozo Jurginio ir Aldonos Prašmantaitės vyskupo užrašų

ir atsiminimų rankraščių istorijos tyrimai nebuvo iki galo išsamūs ir neapėmė svarbių šaltinių, kurie nagrinėjami ir publikuojami aptariamoje knygoje [8, 70–73].

Rankraščių likimo šaltinių studija glaudžiai susijusi su M. Valančiaus atsiminimų ir užrašų rankraščių publikavimo istorija. Jie pirmą kartą originalo kalba su lygiagrečiu vertimu į lietuvių kalbą buvo paskelbti 2003 m. [13], įskaitant rankraštį „Diariusz zdrowia mego“, kuris nebuvo įtrauktas į studijoje aptariamą penkių rankraščių istoriją. Minint vyskupo šimtąsias gimimo metines 1901 m. kunigas ir spaudos veikėjas Juozas Tumas-Vaižgantas buvo pradėjęs organizuoti visų vyskupo raštų, įtraukiant ir rankraščius, leidimą, bet sumanymas nebuvo iki galo įgyvendintas. Kunigas ir mokslininkas Aleksandras Dambrauskas 1902 m. lenkiškoje spaudoje paskelbė vyskupo rankraščių fragmentus [8, 78]. Iš minėtųjų penkių keturi rankraščiai buvo Vaižganto išversti į lietuvių kalbą ir su komentarais publikuoti XX a. pradžios periodikos straipsniuose bei atskiru leidiniu 1929 m. [9]. Šį leidinį Vaižgantas sudarė iš ankstesnių straipsnių, neturėdamas originalų [8, 67]. Tuometinis Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekos direktorius Vaclovas Biržiška 1938 m. [1] ir 1940 m. [2] straipsniuose sužymėjo Vaižganto leidinio klaidas ir papildė praleistas vietas, jau remdamasis surastais penkiais vyskupo rankraščiais. Vaižganto publikacija, parengta Loretos Urtės Urbaitės, buvo išleista 1996 m. [11].

M. Valančiaus giminės per Vaižgantą 1908 m. Lietuvių mokslo draugijai padovanojo vyskupo archyvą, kuriame buvo ir penki minimi rankraščiai. Šiais rankraščiais 1911 m. susidomėjo socialdemokratas, advokatas ir istorikas Augustinas Janulaitis ir lenkų Mokslo bičiulių draugijos narys Michałas Eustachijus Brensztejnas. Jie spaudoje publikavo straipsnių apie ketinimus išleisti vyskupo rankraščius, kurių neradę Lietuvių mokslo draugijoje. Jos pirmininkas Jonas Basanavičius kreipėsi į Vaižgantą. Šis laiške paaiškino, kad dalis rankraščių turėjo būti saugoma draugijos archyve, o „Pamiętnik domowy“ – kunigo Juozapo Dirginčiaus archyve, „Rozmaite wiadomości zebrane“ ir „Rozmaite wiadomości“ – Kaune Žemaičių vyskupijos archyve [8, 98]. Pastarieji rankraščiai A. Janulaičiui ir M. Brensztejnui atrodė istoriškai reikšmingiausi. Vyskupijos kanceliarijoje 1912 m. neradę šių rankraščių, A. Janulaitis ir M. Brensztejnas daugiau jų nebeieškojo ir šio klausimo viešai nebekėlė. Įdomu pabrėžti, kad A. Janulaitis ir M. Brensztejnas viešai rašė apie rankraščių dingimą, o J. Basanavičius, Vaižgantas ir kiti aiškinosi šią istoriją privačiuose laiškuose ir draugijos raštuose, kurių ištraukas A. Janulaitis ir M. Brensztejnas citavo spaudoje. Be to, dėl neaiškių priežasčių Vaižgantas neatsakė į J. Basanavičiaus 1914 m. prašymą sugrąžinti Lietuvių mokslo draugijai rankraščius, atiduotus Žemaičių vyskupijai priklausančios Žemaičių kunigų seminarijos bibliotekai (ankstesniame laiške Vaižgantas buvo klaidingai nurodęs Žemaičių vyskupijos archyvą).

Taigi, studijoje nagrinėjama rankraštinė ir publikuota informacija apie M. Valančiaus

užrašų ir atsiminimų rankraščių paiešką 1911–1914 metais. M. Vaicekauskas įsitikinęs, kad šios istorijos dalyviams vyskupo rankraščiai nebuvo patys svarbiausi, nes galima įžvelgti visuomeninių politinių ar ideologinių konfliktų, kurie galėjo turėti įtakos rankraščių atradimui tik ketvirtajame dešimtmetyje [8, 17]. Remdamasis tiriamais šaltiniais, M. Vaicekauskas teigia, kad lenkų kultūros ir visuomenės veikėjai, pavyzdžiui, M. Brensztejnas, siekė publikuoti neišverstus į lietuvių kalbą M. Valančiaus rankraščius, kurių originalus vėliau būtų galėjęs išvežti į Lenkiją. Studijos autorius spėja, kad „lenkiškas vyskupo rankraščių publikavimas būtų sustiprinęs lenkų <...> padėtį, ir taip pakenkęs lietuvių tautinei <...> veiklai“ [8, 76–77]. Aiškindamas šias aplinkybes M. Vaicekauskas taip pat spėja, kad būtent todėl 1911–1912 m. M. Brensztejno rankraščių paieškos buvo nesėkmingos. Pats M. Brensztejnas, nuvykęs į vyskupijos archyvą, apklausė Žemaičių vyskupą Gasparą Feliksą Cirtautą ir vyskupijai priklausančios seminarijos rektorių poetą Joną Mačiulį-Maironį bei kai kuriuos kitus vyskupijos darbuotojus, kurie teigė nežiną, kur yra ieškomi rankraščiai. Savo straipsnyje M. Brensztejnas teigia todėl jų ir neieškojęs nei vyskupijos archyve, nei seminarijos bibliotekoje, nors buvo gavęs vyskupo leidimą [8, 105–106].

Ketvirtajame XX a. dešimtmetyje Žemaičių kunigų seminarijos bibliotekoje V. Biržiška rado du vyskupo rankraščius, ko anksčiau nepavyko M. Brensztejnui [8, 68]. Be to, V. Biržiška pirmiau minėtuose straipsniuose nurodė ir kitų M. Valančiaus rankraščių saugojimo vietas: Lietuvių mokslo draugijos archyvą ir savo vadovaujamą biblioteką, į kurią rankraštis „Pamiętnik domowy“ pateko 1935 m. iš Lietuvos Respublikos prezidento Antano Smetonos, o šis buvo gavęs jį dovanų iš rašytojo Juozo Čerkesos [8, 63]. Studijoje M. Vaicekauskas išsamiai aprašo vyskupo rankraščių saugojimo vietų ir savininkų kaitą pirmojoje XX a. pusėje.

M. Vaicekauskas nepateikia galutinių studijos išvadų, nes iškelia dar neatsakytų šios istorijos klausimų, kurie galėtų būti naujų tyrimų pradžia [8, 78–79]. Pabrėžiama, jog šios istorijos spragas užpildytų trūkstami XX a. pradžios dokumentai iš J. Basanavičiaus, J. Mačiulio-Maironio, Žemaičių vyskupijos ir kitų archyvų. Studijos autorius manytų, kad rasti nauji duomenys rekonstruotos vyskupo rankraščių istorijos „neišderintų“ [8, 14].

Studijoje M. Vaicekauskas taip pat iškelia šalutinę temą: spėja, kad vyskupo rankraščių publikavimu 1910–1911 m. galėjo domėtis lietuvių socialdemokratai [8, 73–74]. Šiai hipotezei patvirtinti reikėtų rasti Lietuvių mokslo draugijos archyvą 1911 m. tvarkiusio filosofijos daktaro Jurgio Šaulio laišką (atsakymą) to meto lietuvių socialdemokratui ir politikui Vincui Mickevičiui-Kapsukui. Šis 1910 m. laiške J. Šauliui užsiminė apie istoriškai vertingų M. Valančiaus užrašų ir atsiminimų rankraščių publikavimo svarbą.

Leidinio mokslinę reikšmę didina pirmą kartą publikuojamos kai kurių XIX a. žymių Lietuvos tautinio atgimimo veikėjų (J. Basanavičiaus, Vaižganto, J. Čerkesos, kunigo Kazimiero Stepono Šaulio, kunigo

Augustino Liepinio ir kitų) laiškų ir spaudos publikacijų nespalvotos reprodukcijos. Šios bei M. Valančiaus užrašų ir atsiminimų antraštinių puslapių reprodukcijos įvaizdina tiriamus dokumentus, iš dalies leidžia įskaityti ir jų tekstą. Kai kurių reprodukcijų teksto be didinamojo stiklo įskaityti neįmanoma, pavyzdžiui, p. 47–48. Iliustracijų formatas, teksto ir popieriaus spalvos dokumentų originalų neatitinka, todėl jų vadinti faksimilėmis negalima. Tačiau rašalo spalvos, rašymo priemonės ir formatas M. Vaicekausko yra apibūdinti priede „Motiejaus Valančiaus užrašų ir atsiminimų rankraščių paiešką ir istoriją liudijantys dokumentai, laiškai ir spaudos publikacijos“, pavyzdžiui, „rašyta Juozo Tumo ranka ant mažo formato popieriaus lapelio juodu rašalu“ [8, 98]. Be to, iš priede pateikto M. Brensztejno straipsnio teksto [8, 102–104] matyti, kad straipsnio reprodukcija tėra fragmentas [8, 39]. Būtų buvę gerai, jei ši reprodukcija būtų buvusi paskelbta visa. Todėl svarstytina, ar nevertėtų M. Valančiaus rankraščių istoriją atskleidžiančių dokumentų faksimilių skaitmeninti ir paskelbti instituto interneto svetainėje, pagerinant minėtų asmenybių dokumentinio paveldo prieinamumą visuomenei. Tinkamas pavyzdys būtų instituto Lietuvių tautosakos rankraštyno duomenų bazė, pateikianti kokybiškus skaitmenintų rankraštinių ir spausdintinių dokumentų vaizdus [6].

Kaip apmaudų dalyką reikėtų paminėti, kad studijoje greta autoriaus teksto pateikiamos minėtos reprodukcijos nėra susietos nuorodomis su priede pateiktais jų iššifruotais tekstais, todėl iliustracijų ir jas atitinkančių tekstų ieškojimas sunkina naudojimąsi leidiniu. Būtų buvę pravartu šias reprodukcijas pateikti priede šalia iššifruotų tekstų, siejant nuorodomis su studija. Priede „Motiejaus Valančiaus užrašų ir atsiminimų rankraščių paiešką ir istoriją liudijantys dokumentai, laiškai ir spaudos publikacijos“ skelbiami iššifruoti autentiški rankraštiniai ir 1908–1914 m., ir 1931–1935 m. publikuoti tekstai yra kruopščiai aprašyti ir komentuoti, išnašomis susieti su kitomis priedo publikacijomis, pažymint originalo ar nuorašo saugojimo vietas bei publikacijų bibliografinius duomenis. Komentarų vertę didina minimų asmenų veiklos ir pareigų duomenys, reikalingi rekonstruotai istorijai suvokti.

Literatūros sąraše abėcėlės tvarka išdėstomi visi M. Vaicekausko studijoje naudotų šaltinių ir literatūros bibliografiniai aprašai. Esamo literatūros sąrašo turinį tiksliau atspindėtų kitoks pavadinimas – „Literatūros ir šaltinių sąrašas“. Būtų buvę patogiau, ypač naujiems tyrimams, jei literatūros sąraše būtų buvę išskirti aptariamos studijos tyrimo šaltiniai, kaip tai buvo padaryta minėtoje pirmojoje serijos knygoje [4, 273–274]. Kai kurių rankraštinių dokumentų bibliografinėse nuorodose trūksta jų sukūrimo metų, pavyzdžiui, pozicijose 70–74, 127–129, 131–133, 138, 142, 146.

Iliustracijų sąraše pagal savo eilės vietą studijoje pateiktos dvidešimt dvi fotografijos, aprašytos nurodant originalių dokumentų saugojimo vietas. Ar nevertėjo leidinyje paskelbti atskleistų saugojimo vietų santrumpų

sąrašo, kuris būtų pravertęs pradedančiajam tyrėjui? Mat rankraščių istorijos šaltiniai, kaip ir M. Valančiaus rankraščiai, patekę iš Lietuvių mokslo draugijos, dabar yra saugomi Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bibliotekos rankraštyne ir Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje; iš Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekos patekę rankraščiai– Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje; iš Žemaičių kunigų seminarijos bibliotekos – Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyriuje.

Aptariamos knygos funkcionalumą didina asmenvardžių rodyklėje kursyvu išskirti puslapių numeriai, nurodantys atitinkamą puslapį, kurio išnašose ir bibliografinėse nuorodose paminėtas tam tikras asmuo. Vėl maga svarstyti, ar nevertėjo vietoj kursyvo naudoti ryškesnį skaitmenų išskyrimą kitu šriftu – skaitančiajam būtų buvę patogiau. Leidinys skirtas mokslininkams humanitarams – jų pastaboms greta publikuotų šaltinių paliktos ypač erdvios leidinio paraštės.

Recenzuojamą knygą išleido Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto leidybos centras. Jo kvalifikuotą veiklą liudija Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos organizuojamo Knygos meno konkurso apdovanojimai [3]. Be to, nuo 1996 m. kaip tik šiame centre kasmet parengiama ir išleidžiama apie trisdešimties pavadinimų mokslinių, mokslo taikomųjų ir populiarinamųjų leidinių [5].

Kokybišką teksto redakciją ir vientisą serijos leidinių apipavidalinimą (formatą, viršelio pilkos drobės imitaciją bei popierių) liudija ir leidinio rengėjų profesinis pripažinimas. Serijos redaktorė Donata Linčiuvienė 2008 m. buvo apdovanota „Vagos“ leidyklos ir Lietuvos literatūros vertėjų sąjungos įsteigta „Auksinės lupos“ premija už viso gyvenimo profesionalų grožinės ir humanitarinės literatūros redagavimą [7]. Šios redaktorės kruopštų darbą įrodo ir tai, kad šiame leidinyje pavyko rasti tik vieną korektūros klaidą – dvigubas kabutes [8, 66]. Ir serijos dailininkas Rokas Gelažius, ir spaustuvė UAB „Sapnų sala“ irgi yra gavę knygos meno konkurso apdovanojimų [3].

Ši M. Vaicekausko parengta lituanistikos šaltinių publikacija įamžina vienos iš didelę įtaką lietuvių tautos istorijai turėjusių asmenybių – Motiejaus Valančiaus atminimą ir yra geras dokumentinio paveldo tyrimo pavyzdys, liudijantis Lietuvos tekstologijos mokyklos brandą.

NUORODOS

1. BIRŽIŠKA, Vaclovas. Iš vysk. M. Valančiaus „Pamiętnik domowy“. *Mūsų senovė: medžiaga lietuvių tautinio atgimimo istorijai: V.D. universiteto bibliotekos leidinys,* 1938, t. 2, nr. 2 (7), p. 237–246.

2. BIRŽIŠKA, Vaclovas. Vysk. M. Valančiaus Rozmaite Wiadomości. *Mūsų senovė: medžiaga lietuvių tautinio atgimimo istorijai: V.D. universiteto bibliotekos leidinys,* 1940, t. 3, nr. 1 (10), p. 70–94.

3. *Knygos meno konkursas* [interaktyvus]. [Vilnius]: Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, 2011 [žiūrėta 2011 m. gegužės 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lrkm.lt/go.php/lit/Knygos_meno_konkursas/228>.

4. KRIŠTOPAITIENĖ, Daiva. *Kristijono Donelaičio raštų leidimai: tekstologinės problemos.* Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2007. Lietuvių tekstologijos studijos = Lithuanian studies in textual scholarship. ISSN 1822-9565. ISBN 978-9955-698-57-9.

5. *Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011 [žiūrėta 2011 m. gegužės 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.llti.lt/>.

6. *Lietuvių tautosakos rankraštyno duomenų bazė* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011 [žiūrėta 2011 m. gegužės 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.tautosakos-rankrastynas.lt/>.

7. Literatūros redaktoriaus premija. Iš *Lietuvos literatūros vertėjų sąjunga* [interaktyvus]. [Vilnius]: Lietuvos literatūros vertėjų sąjunga [žiūrėta 2011 m. gegužės 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.llvs.lt/?item=296&lang=lt>.

8. VAICEKAUSKAS, Mikas. *Motiejaus Valančiaus užrašų ir atsiminimų rankraščiai Lietuvių mokslo draugijoje*: 1911–1914 metų istorija: studija ir publikacija su Vytauto Vanago pratarme. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2009. 170 p. Lietuvių tekstologijos studijos = Lithuanian studies in textual scholarship. ISSN 1822-9565. ISBN 978-609-425-016-3.

9. VALANČIUS, Motiejus. *Pastabos pačiam sau.* Iš lenkiškosios vyskupo Motiejaus rašliavos sulasė ir savo pastabų pridėliojo J. Tumas. [Kaunas]: Švietimo ministerijos Knygų leidimo komisija, 1929. 190 p.

10. VALANČIUS, Motiejus. *Raštai*. 2 t. Vilnius: Vaga, 1972.

11. VALANČIUS, Motiejus. *Pastabos pačiam sau.* Iš lenkiškosios vyskupo Motiejaus rašliavos sulasė ir savo pastabų pridėliojo doc. J. Tumas; parengė Loreta Urtė Urbaitė. Vilnius: Baltos lankos, 1996. 239 p. ISBN 9986-403-95-2.

12. VALANČIUS, Motiejus. *Raštai*. Parengė Vytautas Vanagas; tekstus redagavo Birutė Vanagienė. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2001–2006. 3 t. ISBN 9955-475-04-8.

13. VALANČIUS, Motiejus. *Namų užrašai.* Sudarė, straipsnį ir paaiškinimus parašė, lenkišką tekstą išvertė Aldona Prašmantaitė; lenkišką tekstą parengė Jan Jurkiewicz; lotynišką tekstą parengė ir vertė Eugenija Ulčinaitė. Vilnius: Baltos lankos, 2003. XXX, 933 p. ISBN 9955-584-05-X.

Įteikta 2011 m. gegužės mėn.